

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Т.О. Коломоєць

В.К. Колпаков

СЛУЖБОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ: СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Запоріжжя
2017

УДК 342.98(477)(038)
ББК 67.9(4Укр)301.01я2
С 49

Рекомендовано до друку Вченої радою
Запорізького національного університету
(протокол № 13 від 20.06.2017 року)

Рецензенти:

Битяк Ю. П. – перший проректор, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

Додін Є. В. – професор кафедри морського та митного права, Національний університет «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Лазур Я. В. – декан юридичного факультету, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор юридичних наук, професор.

Службове право України : словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломоєць,
С 49 В.К. Колпакова. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 340 с.

ISBN 978-966-916-357-8

У словнику в систематизованому вигляді подається термінологія зі службового права України, яка може бути корисною при вивченні всього блоку адміністративно-правових дисциплін. Для науковців, практичних працівників, викладачів і студентів вищих навчальних закладів, широкого кола читачів.

УДК 342.98(477)(038)
ББК 67.9(4Укр)301.01я2

ISBN 978-966-916-357-8

© ДВНЗ «Запорізький національний університет», 2017

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Аніщенко Т.С.

Басов А.В.

Басова Ю.Ю.

Берлач А.І.

Болокан І.В.

Віхляєв М.Ю.

Галіцина Н.В.

Гордєєв В.В.

Доненко В.В.

Калниш Д.О.

Коваленко Л.П.

Коломоєць Т.О.

Колпаков В.К.

Куразов Ю.Х.

Литвин Н.А.

Литвин О.В.

Лученко Д.В.

Лютіков П.С.

Лютікова М.О.

Макаренков О.Л.

Макушев П.В.

Матюхіна Н.П.

Мацелик Т.О.

Мельник Р.С.

Миколенко О.І.

Миронюк Р.В.

Пирожкова Ю.В.

Писаренко Н.Б.

Приймаченко Д.В.

Прокопенко В.В.

Федчишин С.А.

Хилько І.Ю.

Хрідочкін А.В.

Шапочкіна М.В.

Шарая А.А.

Шевченко М.В.

Школик А.М.

Шумейко І.П.

А

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*. *Acquis communautaire* (*acquis*) – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Державна політика України щодо А. з. формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроєктування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроєктного, технічного, фінансового забезпечення процесу А. з. України.

В Україні створено основні політико-правові та організаційні засади А. з. Зокрема, Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року визначено пріоритетні сфери А. з.: закон про митницю, закон про компанії, закон про банківську справу, бухгалтерський облік компаній і податки, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, непряме оподаткування, технічні правила і стандарти, закони та інструкції стосовно ядерної енергії, транспорт. А. з. України є планомірним процесом, що включає декілька послідовних етапів, на кожному з яких повинен досягатися певний ступінь відповідності законодавства України до *acquis* Європейського Союзу.

У пріоритетних сферах А. з. України здійснюється у такій послідовності: визначення актів *acquis communautaire*, які регулюють правовідносини у відповідній сфері; переклад визначених актів на українську мову; здійснення комплексного порівняльного аналізу регулювання правовідносин у відповідній сфері в Україні та в Європейському Союзі; розроблення

рекомендацій щодо приведення законодавства України у відповідність з *acquis communautaire*; проведення економічного, соціального та політичного аналізу наслідків реалізації рекомендацій; визначення переліку законопроектних робіт; підготовка проектів законів України та інших нормативно-правових актів, включених до переліку законопроектних робіт та їх прийняття; моніторинг імплементації актів законодавства України.

Елементом А. з. має стати перевірка проектів законів України та інших нормативно-правових актів на їх відповідність *acquis communautaire* з метою недопущення прийняття актів, які суперечать *acquis* Європейського Союзу.

В Угоді про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. визначено, що в рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбудуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод. *(Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367; Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, ратифікованої Законом України від 10.11.1994 № 237/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст. 415; Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сто-*

рони : *Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.)*

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНА ПОСАДА – відповідно до визначення у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», посада – це службове становище, пов'язане з виконанням певних обов'язків у якій-небудь установі, на підприємстві і т. ін.

Згідно Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII, посада державної служби – це визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу з установленими відповідно до законодавства посадовими обов'язками у межах повноважень, визначених ч. 1 ст. 1 цього Закону.

А. п. – первинна структурна одиниця суб'єкту публічної адміністрації, утворена відповідно до організаційної структури та штатного розпису цього суб'єкту з визначеними та закріпленими відповідно до чинного законодавства посадовими обов'язками, перебуваючи на якій публічний службовець виконує посадові обов'язки та несе відповідальність відповідно до закону. (*Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпін' : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. – С. 1074–1075; Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4, № 37. – Ст. 60.)*

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ – відповідно до Кодексу адміністративного судочинства, юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму.

Юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема:

1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;

2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України;

6) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спори фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спори фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони», за виключенням спорів, пов'язаних із укладенням договору з переможцем переговорної процедури закупівлі, а також зміною, розірванням і виконанням договорів про закупівлю.

Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи:

1) що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;

2) що належить вирішувати в порядку кримінального судочинства;

3) про накладення адміністративних стягнень;

4) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої діяльності або виключної компетенції. (*Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.)*

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ – гарантований державою та закріплений чинним національним законодавством спеціальний спосіб захисту прав, свобод та законних інтересів приватних осіб від неправомірних дій (бездіяльності) та рішень суб'єктів владних повноважень (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб), який полягає у розгляді та вирішенні публічно-правових спорів системою адміністративних судів.

До основних ознак, які найбільш повно характеризують сутність А. ю., слід віднести наступні:

1) є одним із дієвих способів захисту та поновлення інтересів окремої людини, громадянина від незаконних дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб;

2) нерозривно пов'язана з діяльністю спеціальних державних органів – судів, які відповідно до чинного законодавства України та у встановленому процесуальному порядку розглядають і вирішують адміністративні справи (публічно-правові спори);

3) адміністративні справи (публічно-правові спори) є наслідком звернення фізичних і юридичних осіб до органів державної влади, органів місцевого самоврядування або їх посадових чи службових осіб. Проте підставою порушення адміністративної справи у адміністративному суді (виникнення публічно-правового спору) є не будь-яке звернення до суб'єктів владних повноважень, а лише те, яке на переконання заявника порушує його права, свободи та інтереси у сфері публічно-правових відносин;

4) суди, уповноважені розглядати та вирішувати адміністративні справи, утворюють відносно самостійну, спеціалізовану гілку судової влади – адміністративні суди;

5) діяльність адміністративних судів пов'язана виключно із здійсненням контролю за дотриманням законності у специфічній сфері функціонування держави – публічному управлінні;

6) має тісний зв'язок з нормами адміністративного права, оскільки здійснюється у зв'язку із реалізацією адміністративно-правових норм: їх застосуванням, використанням та виконанням. Так само як і реалізація адміністративно-правових норм, їх недотримання, порушення чи невиконання можуть

привести до процесуальної діяльності адміністративних судів;

7) порядок функціонування адміністративних судів щодо розгляду та вирішення адміністративних справ регламентується правовими нормами, які закріплено у спеціальних нормативно-правових актах (Законі «Про судоустрій України», КАС України);

8) правові норми, які регулюють порядок розгляду та вирішення адміністративних справ адміністративними судами, визначають їх систему та структуру, у своїй сукупності утворюють окремий правовий інститут.

Отже, сутність А. ю., виходячи із положень сучасної адміністративно-правової науки, може бути виражена через три основні аспекти, які характеризують окремі елементи згаданого інституту:

1) матеріальний аспект пов'язаний з природою публічно-правового спору. Цей аспект характеризує такі складові інституту А. ю., як мету і значення цього інституту, сферу здійснення А. ю., завдання А. ю., суб'єктний склад і підстави публічно-правового спору, межі повноважень органів А. ю.;

2) організаційний аспект обумовлений наявністю спеціальних судових органів (адміністративних судів), створених для розгляду публічно-правових спорів. Організаційний аспект А. ю. характеризує принципи, підходи до побудови системи суб'єктів А. ю. Інакше кажучи, у межах даного аспекту ставиться питання про те, по-перше, які саме державні органи мають здійснювати правосуддя в публічно-правових спорах і, по-друге, як саме слід побудувати систему таких органів;

3) формальний аспект розкриває процесуальний порядок розгляду спорів між фізичними, юридичними особами та суб'єктами владних повноважень. Формальний аспект А. ю., з огляду на його процесуально-правову сутність, становить ніщо інше як адміністративне судочинство, яке здійснюється відповідно до норм КАС України. (Комзюк А.Т. *Адміністративний процес України* : [навч. посіб.] / А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с. – С. 32–38.)

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНЕ ОСКАРЖЕННЯ – один із способів правового захисту особи у адміністративно-правових

відносинах із суб'єктами публічної адміністрації, який становить собою звернення до вищого органу або посадової особи щодо незаконності рішень, дій чи бездіяльності підпорядкованого суб'єкта.

А. о. – свідома, вольова, цілеспрямована законна поведінка фізичної або юридичної особи, яка полягає у зверненні до суб'єкта публічної адміністрації з вимогою захистити її публічні права, свободи, інтереси від незаконної діяльності (бездіяльності) підпорядкованого суб'єкта. А. о. вважається одним із класичних інструментів перевірки законності й обґрунтованості адміністративної діяльності суб'єкта публічної адміністрації, обмеження проявів її незаконної діяльності.

А. о. адміністративного акту суб'єкта публічної адміністрації (його рішення, дії чи бездіяльності) – спосіб, альтернативний судовому перегляду цих актів, здатний істотно зменшити навантаження на адміністративні суди. Значну частину адміністративно-правових спорів може вирішити власне публічна адміністрація ще до того, як ці спори стануть предметом розгляду й вирішення у адміністративному суді.

Право на А. о. є невід'ємним і не може бути обмежене чи скасоване. Предмет А. о. становить собою або вияв активності (сукупність таких виявів), або бездіяльність суб'єкта публічної адміністрації, що здійснюються, допускаються відповідно до приписів законодавства або всупереч йому. Способом А. о. завжди є скарга, викладена у письмовій чи усній формі. (Мельник Р.С. *Загальне адміністративне право : [навч. посіб.] / Р.С. Мельник, В.М. Бевзенко ; за заг. ред. Р.С. Мельника. – К. : Ваіте, 2014. – 376 с. – С. 347–350, 354.)*

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО – галузь права, спрямована на регулювання діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що діють у формі публічного адміністрування з метою задоволення (реалізації) публічного інтересу.

А. п. регулює такі основні групи суспільних відносин: суспільні відносини, які виникають у зв'язку із забезпеченням суб'єктами публічної адміністрації прав і свобод людини та громадянина; суспільні відносини, які мають місце у сфері публічного адміністру-

вання об'єктів державної та комунальної власності; суспільні відносини, які мають місце у внутрішньо-організаційній діяльності органів публічної влади; суспільні відносини у сфері взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства. (Мельник Р.С. *Загальне адміністративне право : [навч. посіб.] / Р.С. Мельник, В.М. Бевзенко ; за заг. ред. Р.С. Мельника. – К. : Ваіте, 2014. – 376 с.)*

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО – відповідно до КАС України становить діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому зазначеним кодексом.

Отже, по-перше, А. с. по суті становить процес, але утворений завдяки діяльності лише одного суб'єкта – адміністративного суду. По-друге, на відміну від процесу, А. с. реалізується через розгляд та вирішення адміністративними судами публічно-правових спорів.

Завданням А. с. є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ.

Принципами А. с. є: 1) верховенство права; 2) законність; 3) рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом; 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; 5) гласність і відкритість адміністративного процесу; 6) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених цим Кодексом адміністративного судочинства України; 7) обов'язковість судових рішень. (*Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446; Комзюк А.Т. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] /*

А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с. – С. 49.)

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНИЙ АКТ – будь-яке рішення або дія суб'єкта публічної адміністрації, спрямовані на регулювання окремого (конкретного) випадку у сфері публічного управління, що тягне за собою юридичні наслідки зовнішнього характеру. А. а. являє собою основний інструмент діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Його основною функцією є реалізація загальних норм, закріплених у законах та інших нормативно-правових актах, які можна застосувати до окремого (конкретного) випадку, що виник у сфері публічного управління. А. а. виступає також і юридичним фактом. У переважній більшості випадків адміністративно-правові відносини виникають, змінюються та припиняються саме на основі А. а.

А. а. є категорією загального порядку, яка об'єднує різноманітні рішення та дії суб'єктів публічної адміністрації. А. а. має регулятивний характер, оскільки він приймається у односторонньому порядку суб'єктом публічної адміністрації з метою упорядкування відповідних (конкретних) правовідносин. Проте це не означає, що А. а. є обов'язковим лише для приватної особи. Він зв'язує взаємними зобов'язаннями і адресата, і суб'єкта, що його видав, кожен з яких повинен дотримуватись його приписів до того часу, доки він не втратить свою силу.

А. а. характеризується одночасною наявністю наступних ознак: видається (приймається) суб'єктом публічної адміністрації; направлений на застосування (реалізацію) норми (норм) адміністративного права; має зовнішній вплив; регулює конкретний випадок (ситуацію); його адресатом є індивідуально визначена особа або коло осіб, яких можна чітко ідентифікувати; викликає юридичні наслідки у вигляді встановлення прав та/або обов'язків для свого адресата. *Брокер Л. Отмена административных актов в соответствии с немецким законодательством / Л. Брокер // Ежегодник публичного права 2016: Административный акт. – М. : Инфотропик Медиа, 2015. – 240 с. – С. 197.)*

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР – дво- або багатостороння угода, зміст якої становлять права та обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди.

А. д. застосовується суб'єктом публічної адміністрації у тих випадках, коли для регулювання конкретної життєвої ситуації недоцільним є застосування адміністративного акту. У деяких випадках законодавець прямо вимагає від суб'єкта публічної адміністрації діяти шляхом укладання А. д. Видання адміністративного акту замість А. д. у таких випадках забороняється.

Надзвичайно принциповим є питання про розмежування А. д. та приватноправового (цивільного, господарського) договору, укладених за участю суб'єкта публічної адміністрації. Рішення цієї проблеми має важливе значення, оскільки від цього залежить, які норми права будуть застосовуватись під час підготовки та укладання договору; відповідальність якого виду настане на невиконання або неналежне виконання умов договору; які форми примусового виконання договору зможуть використати сторони; який порядок судового оскарження є можливим у випадках виникнення спору.

Під час розмежування А. д. та приватноправового договору необхідно базуватись на сучасному розумінні сутності та меж юридичного регулювання адміністративного права, а також враховувати наступне. Суб'єктний склад учасників договірних відносин не є тією ознакою, за допомогою якої можна точно визначитись з правовою природою договору. Сьогодні суб'єкти публічної адміністрації можуть укладати як між собою, так і з приватними особами будь-які договори. В якості критерію розмежування не може бути використано таку ознаку як «наявність відносин влади-підпорядкування поміж учасниками договору», оскільки велика кількість адміністративно-правових відносин за своїм характером, а, відповідно, і А. д., не обов'язково будуть характеризуватись владними рисами. Не є визначальним для встановлення юридичної природи і те, що за допомогою договору реалізується публічне завдання (задовольняється публічний інтерес), так як останнє може бути виконане і шляхом укладання суб'єктом публічної адміністрації приватноправового договору.

Таким чином, про А. д. необхідно вести розмову у тих випадках, коли:

- він спрямований на реалізацію норм адміністративного права та, відповідно, виникнення (зміну, припинення) адміністративно-правових відносин;
- покладені договором зобов'язання або розпорядження, що реалізуються у його межах, носять адміністративно-правовий характер;
- містить зобов'язання видати адміністративний акт або вчинити іншу адміністративну дію;
- встановлює права та/або обов'язки приватних осіб, закріплені у нормах адміністративного права.

А. д. можуть бути поділені на:

- координаційні договори – укладаються між суб'єктами права, розташованими на однаковому ієрархічному рівні у сфері публічного управління або тими, які мають однаковий правовий статус;
 - субординаційні договори – укладаються між суб'єктами права, що знаходяться у відносинах влади-підпорядкування, наприклад, між органом місцевого самоврядування та приватною особою;
 - мирові угоди – укладаються між суб'єктом публічної адміністрації та приватною особою з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок та стосуються прав та обов'язків сторін;
 - договори обміну зобов'язаннями, згідно яких суб'єкти права беруть на себе зустрічні зобов'язання, з метою реалізації функцій суб'єкта публічної адміністрації по вирішенню публічних завдань;
 - договори про кооперацію – укладаються між суб'єктами права з метою участі приватних осіб у реалізації публічних функцій (завдань).
- (Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446; Інформаційний лист Верховного Суду України від 26.12.2005 // Вісник господарського судочинства. – 2006. – № 2.)*

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ (від фр. *contrôle, contrerôle* – «подвійний список») – здійснення на підставі, у спосіб та у межах, передбачених національним законодавством, аналізу й порівняння в тій чи іншій сфері суспільно-державного життя

фактичного стану з вимогами, які визначені законами та іншими нормативно-правовими актами, відхилень у виконанні поставлених завдань і причин цих відхилень, а також оцінки діяльності, котра аналізується й порівнюється.

Головною метою А. к. є забезпечення дотримання підконтрольними суб'єктами – суб'єктами публічної адміністрації, приватними особами вимог національного законодавства. Метою А. к. є також попередження, виявлення і припинення фактів порушень цього законодавства, притягнення винних до відповідальності та відшкодування заподіяної ними шкоди.

А. к. може бути поділено на внутрішній та зовнішній. У сфері публічного управління внутрішній А. к. здійснюється самими суб'єктами публічної адміністрації по відношенню до підпорядкованих їм органів чи посадових і службових осіб. Об'єктом такого А. к. можуть бути будь-які дії й рішення, які приймаються уповноваженими суб'єктами у сфері публічного управління. Причому такі дії і рішення можуть перевірятися не лише на предмет їх законності, але і щодо їх доцільності, ефективності, економічності тощо. Таким чином, у межах внутрішнього А. к. може перевірятися: реалізація єдиної державної політики у різних сферах; дотримання прав і законних інтересів громадян; надання адміністративних (управлінських) послуг; відповідність фактичної діяльності суб'єктів публічної адміністрації визначеному законом обсягу їх повноважень; раціональне використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, економічності та ефективності діяльності управлінського апарату; сумлінне виконання службових обов'язків та підвищення професійної підготовки публічних службовців тощо.

Внутрішній контроль може здійснюватися за ініціативою самого суб'єкта публічної адміністрації, посадової особи або може бути ініційований ззовні – іншим державним органом, громадською організацією чи на підставі звернення громадян.

В Україні, враховуючи наявну організацію публічної влади, внутрішній А. к. може здійснюватися у межах: системи органів виконавчої влади; системи органів влади Автономної Республіки Крим; системи органів місцевого самоврядування. При цьому необхідно пам'ятати, що названі системи є

відносно незалежними одна від одної, а раз так, то перераховані органи не мають право перевіряти один одного. Внутрішній А. к. може здійснюватися виключно у межах кожної з названих систем.

Зовнішній А. к. здійснюється суб'єктами публічної адміністрації по відношенню до організаційно невідпорядкованих їм суб'єктів, як правило, приватних осіб у межах реалізації наданих їм законодавством контрольних повноважень.

Умови та порядок реалізації А. к. визначаються нормами адміністративного права. (Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1977. – 775 с. – С. 358; Адміністративне право України. Академічний курс : [підруч.] : в 2 т. / за ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2004. – Т. 1 : Загальна частина. – 2004. – 584 с. – С. 360–361.)

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ – оформлена відповідно до процесуального закону (ст. 105, 106 Кодексу адміністративного судочинства України) і подана через адміністративний суд вимога однієї особи (позивача) до іншої (відповідача) з метою поновлення прав, захисту чи визнання права.

А. п. подається до адміністративного суду у формі письмової позовної заяви особою позивачем або його представником. Позовна заява може бути надіслана до адміністративного суду поштою.

А. п. може містити вимоги про: 1) скасування або визнання нечинним рішення відповідача – суб'єкта владних повноважень – повністю чи окремих його положень; 2) зобов'язання відповідача – суб'єкта владних повноважень – прийняти рішення або вчинити певні дії; 3) зобов'язання відповідача – суб'єкта владних повноважень – утриматися від вчинення певних дій; 4) стягнення з відповідача – суб'єкта владних повноважень – коштів на відшкодування шкоди, завданої його незаконним рішенням, дією або бездіяльністю; 5) виконання зупиненої чи невчиненої дії; 6) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень; 7) примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів

суспільної необхідності. А. п. суб'єкта владних повноважень може містити інші вимоги у випадках, встановлених законом. (Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.)

Т.С. Аніщенко, Р.С. Мельник

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС – правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства (Кодекс адміністративного судочинства України). А. п. пов'язується виключно з діяльністю адміністративного суду з приводу розгляду публічно-правових спорів (справ адміністративної юрисдикції). Отже, А. п. виникає у спеціалізованому судовому органі – адміністративному суді з приводу порушення законних прав, свобод, інтересів фізичних та юридичних осіб суб'єктами владних повноважень.

У межах А. п. розглядаються виключно спірні, конфліктні правовідносини. Важливо врахувати, що такі ознаки правовідносин, як управлінська природа та наявність спору між учасниками таких відносин і обумовлюють у кожному конкретному випадку виникнення саме А. п.

Адміністративні суди забезпечують точне і неухильне виконання чинного законодавства шляхом розгляду конкретних справ у судовому засіданні. Під час розгляду таких справ суд з'ясовує факти порушення закону, встановлює причини, які обумовили ці порушення. У разі, якщо суд встановлює факти порушення законності в діяльності суб'єкта владних повноважень, він не лише констатує протиправність його дій, але і зобов'язує його поновити порушене право, задовольнити законний інтерес фізичної чи юридичної особи.

Основними учасниками А. п., крім адміністративного суду, виступають:

1) особи, на захист прав, свобод та інтересів яких ними подається адміністративний позов. Такими особами є громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, підприємства, установи, організації (юридичні особи);

2) суб'єкти владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних